

КОНТЕКСТУАЛЬНІ ЕЛЕМЕНТИ У ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ: ПРЕДМЕТ ДОКАЗУВАННЯ SUI GENERIS

CONTEXTUAL CIRCUMSTANCES IN WAR CRIMES PROCEEDINGS: SUI GENERIS SUBJECT OF PROOF

Гловюк І.В., д. ю. н., професор, Заслужений юрист України,
професор кафедри кримінально-правових дисциплін
Інститут права Львівського державного університету внутрішніх справ

Тетерятник Г.К., д. ю. н., доцент,
завідувач кафедри кримінального процесу
Одеський державний університет внутрішніх справ

Стаття присвячена дослідженню питання ідентифікації правової природи контекстуальних елементів у аспекті доказування воєнних злочинів в умовах збройного конфлікту. Такі елементи детермінують правильну кваліфікацію діянь саме як воєнних, а не загальнокримінальних злочинів. Дослідження проблеми базується на тому, що в умовах повномасштабної війни росії з Україною наявність міжнародного збройного конфлікту є загальновідомим фактом. Тому на першій план доказування воєнних злочинів, вчинених з 24 лютого 2022, виходить саме встановлення зв'язку діяння та збройного конфлікту.

Авторами доведено хибність тези, що контекстуальні елементи відносяться до обставин вчиненого кримінального правопорушення (п. 1 ч. 1 ст. 91 КПК України – інші обставини вчинення кримінального правопорушення), оскільки: обстановка злочину повинна мати причинно-наслідковий зв'язок із самим діянням (його об'єктивною стороною); обстановка має впливати на суб'єктивне ставлення особи до діяння, яке вчиняється (суб'єктивна сторона); сукупність доказів мають вказувати, що є дії, які прямо передбачені статтями КК України, більшість з яких є бланкетними до міжнародних актів.

У статті проаналізовано вироки за ст. 438 КК України – порушення законів та звичаїв війни.

Доведено наявність спеціального предмету доказування у категоріях проваджень щодо воєнних злочинів, специфіка якого обумовлена, по-перше, особливостями кваліфікації, яка є нестандартною, з урахуванням побудови ст. 438 КК України, яка відсилає до норм міжнародних договорів та включає широке коло діянь, які можуть бути віднесені до воєнних злочинів виключно за доведеності контекстуальних обставин. По-друге, необхідність встановлення контекстуальних обставин кримінального правопорушення, які знаходяться у причинно-наслідковому зв'язку з іншими елементами предмету доказування, впливає на особливості здійснення самого доказування. Зокрема, перелік питань, які мають ставитися під час допитів, речі і документи, які мають вилучатися під час огляду, обшуку, особливості проведення огляду та слідчого експерименту, який проводиться на місцевості, отримання інформації з відкритих джерел та ін.

Ключові слова: збройний конфлікт, кримінальне провадження, воєнні злочини, контекстуальні елементи, предмет доказування, елементи доказування, процесуальні дії.

The article is devoted to the study of the issue of identification of contextual elements' legal nature of in aspect of proving war crimes in the conditions of armed conflict. Such elements determine the correct classification of acts as war crimes, but not general criminal offenses. The study of the problem is based on the fact that in the context of a full-scale war between russia and Ukraine, the existence of an international armed conflict is a well-known fact. Therefore, the establishment of a connection between the act and the armed conflict comes to the forefront of proving war crimes committed since February 24, 2022.

The authors proved the falsity of the thesis that the contextual elements belong to the circumstances of the criminal offense (paragraph 1, part 1 of Article 91 of the CPC of Ukraine – other circumstances of the criminal offense), because: the crime must have a causal relationship with the act (its objective side); the situation should affect the subjective attitude of the person to the act being committed (subjective party); the set of evidence must indicate that there are actions that are directly provided in the articles of the Criminal Code of Ukraine, most of which are blanket to international acts.

The article analyzes the sentences under Art. 438 of the Criminal Code of Ukraine – violation of the laws and customs of war.

The existence of a special subject of evidence in the categories of war crimes proceedings has been proved, which specificity is based on, firstly, the peculiarities of the qualification, which is non-standard, taking into account the construction of Art. 438 of the Criminal Code of Ukraine, which refers to the rules of international treaties and includes a wide range of acts that can be attributed to war crimes only if contextual circumstances are proven. Secondly, the need to establish the contextual circumstances of the criminal offense, which are causally related to other elements of the subject of evidence, affects the specifics of the evidence itself. In particular, the list of questions to be asked during interrogations, things and documents to be seized during the inspection, search, features of the inspection and investigative experiment carried out on the ground, obtaining information from open sources, etc.

Key words: armed conflict, criminal proceedings, war crimes, contextual elements, subject of proof, elements of evidence, procedural actions.

Постановка проблеми. Військова агресія російської федерації, яка триває з 2014 року і набула характеру широкомасштабної, поставила нові виклики у тому числі, перед правниками. Одним із актуальних питань є притягнення до кримінальної відповідальності за воєнні злочини, які вчиняються російськими військовими та на території України. За офіційними даними Офісу Генерального прокурора станом на 29 червня 2022 року зареєстровано вже 20 243 злочини агресії та воєнних злочинів [1]. Для кваліфікації діянь як воєнних злочинів (як і злочинів проти людяності) необхідне встановлення контекстуальних елементів, на що звертається увага у доктрині [2, с. 1336; 3, с. 122; 4, с. 18–19; 5, с. 208; 6, с. 6; 7], а при тлумаченні ст. 438 КК Укра-

їни це досліджується у розрізі обстановки злочину [8, с. 129–130; 9, с. 122].

Стан дослідження. Незважаючи на те, що питання воєнних злочинів (ознак, особливостей визначення, кваліфікації, тлумачення за міжнародним кримінальним правом та національним законодавством) розглядалися у дослідженнях Р. А. Авраменка, А. В. Андрушка, В. П. Базова, А. Б. Благи, О. М. Бровицької, М. М. Гнатівського, К. П. Задоя, Н. А. Зелінської, Д. О. Ковалю, І. О. Колотухи, Н. О. Кононенко, А. О. Кориневича, Т. Р. Короткого, С. П. Кучевської, В. М. Лисика, В. О. Миронової, В. В. Михайленко, С. М. Мохончука, М. В. Піддубної, В. П. Пилипенка, В. П. Попович, В. О. Рибалки, В. В. Рогальської, В. М. Репецького,

М. І. Хавронюка, О. В. Харитонові, О. В. Червякової та ін., тобто як у царині як міжнародного кримінального права, так і у межах національного кримінального права, проте, процесуальні питання доказування специфіки ознак воєнних злочинів у аспекті предмета та засобів збирання та перевірки доказів у доктрині практично не досліджені, за винятком окремих публікацій Р. А. Авраменка, М. Є. Громової, Ю. І. Дмитрика, Д. О. Ковалю, Ю. А. Комісарчук, Н. О. Кононенко, М. М. Майстренко, О. В. Римарчук, І. І. Татарина, Г. К. Тетерятник, Г. А. Уткіної.

Метою статті є отримання наукового результату у вигляді теоретично обґрунтованих положень стосовно контекстуальних обставини у провадженнях щодо воєнних злочинів (предмет доказування *suī generis*), а також їх праксеологічного значення у розслідуванні цієї категорії проваджень.

Виклад основного матеріалу. Воєнні злочини як різновид міжнародних злочинів мають специфіку в аспекті умов, за яких вони можуть тлумачитися як такі: йдеться про вчинення під час збройного конфлікту та пов'язаність з ним [3, с. 122]. Саме про це свідчать у Елементи злочинів: згідно з пунктом 2 статті 8 Статуту ознаки складу воєнних злочинів слід тлумачити у встановлених рамках міжнародного права збройних конфліктів, включно, у відповідних випадках, з нормами міжнародного права збройних конфліктів, що застосовуються до збройних конфліктів на морі. ... (с) існує тільки вимога щодо усвідомлення фактичних обставин, які свідчать про існування збройного конфлікту, що мається на увазі у фразі «відбувалися в контексті... і були пов'язані з» [10]. Відповідно, це актуалізує питання урахування цього аспекту у (1) категоріях доказового права (її місця, значення тощо) та (б) діяльності у доказування у кримінальному провадженні (предмет, межі, стандарти та процес доказування).

У дослідженнях, які проводилися впродовж збройного конфлікту у Донецькій та Луганській областях уже привертала увага до того, що «Обставини, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні», не містить таких контекстуальних елементів, як факт існування збройного конфлікту на території вчинення злочину. І у цьому аспекті доцільно застосовувати більш широкий підхід до «обставин вчинення кримінального правопорушення» та розкривати кризу його призму всі важливі елементи для доказування даної категорії злочинів» [11, с. 34–35]. Без встановлення контекстуальних обставин та їх причинно-наслідкового зв'язку із діянням правильна кваліфікація і належне доказування складу міжнародних злочинів унеможливлена.

Щодо воєнних злочинів у тлумаченні національного законодавства, це надає можливість кваліфікувати відповідні діяння саме як порушення законів та звичаїв війни, а не як інші кримінальні правопорушення, та забезпечити належний механізм доказування.

Такими контекстуальними елементами є наступні: 1) діяння мало місце у контексті міжнародного збройного конфлікту або неміжнародного збройного конфлікту і було пов'язано з ним; 2) виконавець усвідомлював фактичні обставини, що засвідчували існування збройного конфлікту. Контекстуальний елемент один: вимагає, щоб докази встановлювали: існування МЗК; або існування НМЗК; і діяння мало місце у контексті збройного конфлікту і було пов'язане з ним [12, с. 188].

В Основних стандартах розслідування для співробітників служб оперативного реагування при розслідуванні міжнародних злочинів визначається, що перед тим, як збирати інформацію або брати показання у свідка, необхідно знати наступне: (і) дві основні цілі доказів, які загалом створюють базу судового розгляду в МКС – «місце та обставини вчинення злочинів» та «докази причетності»; (ii) що становлять злочин геноциду, воєнні злочини і злочини проти людяності з точки зору МКС,

а саме обставини та індивідуальні злочинні діяння; та (iii) основні види співучасті (а саме, яким чином були скоєно злочини) [13, с. 24]. Саме докази причетності створюють підґрунтя для доказування причинно-наслідкового зв'язку між вчиненим діянням та тими військовими, політичними структурами, які беруть участь у військових конфліктах та керують ними.

В умовах повномасштабної війни росії з Україною наявність МЗК є загальновідомим фактом. Тому на перший план доказування воєнних злочинів, вчинених з 24 лютого 2022, виходить саме встановлення зв'язку діяння та збройного конфлікту, і цей елемент не завжди є простим для доказування. Адже, як визнано у стандартах розслідування міжнародних злочинів, не усі злочинні діяння, які вчиняються під час збройного конфлікту, кваліфікуються як воєнні злочини. Наприклад, дрібний злочин, який відбувається під час збройного конфлікту без будь-якого зв'язку з бойовими діями, не може бути охарактеризований як воєнний злочин. Тільки ті, які скоєні «в контексті» та «пов'язані» із збройним конфліктом, можуть прирівнюватись до воєнних злочинів. Вимога наявності зв'язку означає, що діяння має бути тісно пов'язане із збройним конфліктом, що відбувається у будь-якій частині території, контрольованих сторонами у конфлікті. Іншими словами, має існувати достатній територіально-темпоральний зв'язок між діянням та бойовими діями. Докази не обов'язково повинні показувати, що конфлікт був причиною діяння, і діяння не обов'язково має відбуватися саме під час бою. Виконавець не обов'язково має бути учасником конфлікту, тобто входить до складу збройних сил. Однак, необхідно довести, що конфлікт відіграв важливу роль у рішенні виконавця, у здатності вчинити злочин або в тому, яким чином його було скоєно. Наступні фактори, хоч і не є вичерпними, можуть бути враховані: той факт, що виконавець є комбатантом; той факт, що потерпілий не є комбатантом; той факт, що потерпілий належить до протилежної сторони; той факт, що це діяння може бути кінцевою метою військової кампанії; той факт, що злочин скоєно як частину або в контексті офіційних обов'язків виконавця [12, с. 193–194].

Зважаючи на те, що збройний конфлікт має вплинути саме на рішення вчинити злочин, критично важливим є усвідомлення зв'язку злочину та збройного конфлікту особою, яка його вчиняє. Як слушно зазначається дослідниками, основою для доведення зв'язку між конфліктом і конкретним діянням є два фактори: а) спрямованість нападів проти осіб, які не беруть участі у збройному конфлікті; б) діяння має бути спрямовано на виконання певних цілей збройного формування у конфлікті або ж якимось чином допомагати виконанню таких цілей, або, як мінімум, відбуватись одночасно зі збройним конфліктом (також бути певним чином схожим на інші операції в рамках збройного конфлікту) [4, с. 19].

Це також ускладнює і робить процес доказування по такій категорії проваджень специфічним. Відповідно, зважаючи на потребу встановлення цих контекстуальних елементів, виникає питання стосовно співвідношення цих обставин із предметом доказування, який у тих чи інших інтерпретаціях у доктрині пов'язується із колом (схемою) обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні [14, с. 298; 15, с. 155; 16, с. 86]. Досліджуючи предмет доказування по таким категоріям злочинів, можна було б висунути тезу про те, що ці обставини відносяться до обставин вчиненого кримінального правопорушення (п. 1 ч. 1 ст. 91 КПК України – інші обставини вчинення кримінального правопорушення). Однак, на наше переконання, така теза є хибною. По-перше, обстановка злочину повинна мати причинно-наслідковий зв'язок із самим діянням (його об'єктивною стороною). Відмітимо, що у дослідженнях щодо кваліфікації та аналізу складу ст. 438 КК України – порушення законів та звичаїв війни,

збройний конфлікт розглядається якраз у аспекті обставинки [8, с. 129–130; 9, с. 151]. По-друге, вона має впливати на суб'єктивне ставлення особи до діяння, яке вчиняється (суб'єктивна сторона). По-третє, сукупність доказів мають вказувати, що є дії, які прямо передбачені статтями КК України, більшість з яких є бланкетними до міжнародних актів, які визначають специфіку дій, «правил» ведення війни, поведження з полоненими та цивільними особами. Таким чином, схожі діяння в умовах МЗК, в залежності саме від контекстуальних обставин, можуть бути кваліфіковані як за «загальнокримінальними» нормами КК України, так і за статтями глави ХХ кримінального закону. Необхідно встановлювати повну контекстуальну картину події: характеристики потерпілого (наприклад, приналежність його до етнічної групи, громадська позиція, статус військовий-цивільний) та суб'єкта злочину (приналежність до збройних сил), обставини вчиненого діяння, соціально-політичний контекст подій у яких було вчинено злочин та ін. [17, с. 248].

Зазначену тезу ми спробуємо продемонструвати на прикладі першої після 24 лютого 2022 справи за ст. 438 КК України, у якій засуджено російського військовослужбовця Шишимаріна (вирок ще не набрав законної сили). Як зазначає В. Яворський, «Шишимаріна звинувачують у порушенні законів та звичаїв війни. На мою думку, це помилкова кваліфікація його дій або щонайменше вона не може бути доведена за наявних доказів. Вбивство цивільного не завжди є порушенням законів і звичаїв війни. Для того, щоб довести цей злочин, потрібно в першу чергу допитати того, хто віддав наказ, щоб з'ясувати причину вбивства. Особливо, коли є сумніви щодо причини. В цій справі військові стверджують, що зустріли людину, яка почала телефонну розмову і могла повідомити про їхнє місцеперебування. Цивільний, що повідомляє про розташування військ, втрачає імунітет захисту як цивільного, оскільки бере участь у знищенні військових. Вбивство такого цивільного швидше за все не буде розглядатися як вбивство цивільного і, відповідно, міжнародним злочином. Однак допитати тих, хто віддав наказ, немає можливості: один вбитий, другий обмінаний. Тобто ці обставини не можуть бути доведеними, а тому мають тлумачитися на користь обвинуваченого. Також варто зважити на те, що військові не вбивали всіх цивільних підряд без оцінки загроз. Вони відпустили водія машини, охоронця та взагалі не вбили жодного іншого цивільного. Це свідчить на користь того, що вони вбили, бо вважали, що ця людина може співпрацювати з військовими України. Ми знаємо, що вони помилялися в оцінці загрози, однак це не створює їхній умисел на порушення законів і звичаїв ведення війни, бо для цього потрібний прямий умисел» [18]. Звісно, надати оцінку зібраним доказам та їх кореляції із кваліфікацією у цьому кримінальному провадженні неможливо, попередньо не ознайомившись з матеріалами кримінального провадження. Але зазначений приклад підтверджує важливість доказування контекстуальних елементів та формування у таких категоріях кримінального провадження спеціального предмету доказування, у якому більшість обставин, визначених у ст. 91 КПК України повинні доказуватися у причинно-наслідковому зв'язку з контекстуальними обставинами.

У вирокі по цій ситуації, судячи з тексту [19], контекстуальні елементи (хоча так не іменувалися) ідентифікувалися шляхом: вказання на те, що обвинувачений є командантом; описом загальної обстановки нападу на Україну конкретними підрозділами збройних сил РФ; ідентифікації потерпілого як цивільної особи («не створюючи жодної небезпеки військовослужбовцям РФ, будучи одягнутим у цивільний одяг, не озброєним, повертався з велосипедом до себе додому (АДРЕСА_2 [19]) та розмовляв по мобільному телефону» [19]); застосування зброї проти цивільної особи при русі у складі інших військовослужбовців та за

наказом (суд визнав злочинність наказ: «Невідома особа, яка віддала цей наказ, була без розпізнавальних знаків, які відображають її військове звання, обвинувачений особисто її не знав, наказ був незаконним, а тому він не повинен був його виконувати, однак все ж виконав, щоб від нього відчепилися» [19]); розуміння обвинуваченим, що потерпілий є цивільною особою («ОСОБА_2 пояснив, що коли вперше побачив потерпілого, то розумів, що він є цивільною особою та розумів, що міг діяти по іншому, наприклад, просто налякати» [19]).

У іншому вирокі відображення контекстуальних елементів характеризується указанням на службу у збройних силах РФ, бойової обстановки, характеру застосовуваної зброї («Град», невідомий дія, радіус ураження), виконання наказу командира [20].

Отже, предмет доказування по воєнним злочинам є, по суті, двоелементним: (1) перший елемент є загальним і включає у себе обставини, передбачені ст. 91 КПК України, проміжні та допоміжні факти, залежно від процесуальної ситуації та специфіки кримінального провадження; (2) другий елемент є контекстуальним (спеціальним), який зумовлює специфіку складу злочину по усіх його складових (об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона). Ці елементи мають прямий та зворотній взаємозв'язок, зважаючи на залежність ідентифікації контекстуальних елементів від загальних обставин вчиненого діяння та специфіку оцінки об'єктивної сторони в умовах збройного конфлікту.

Судова практика, зважаючи на те, що війна триває з 2014 року, має і більш ранні вирокі за ст. 438 КК України. Отже, важливо оцінити, яким чином там відображено контекстуальні елементи щодо зв'язку діяння та збройного конфлікту. Аналіз цих вироків надав можливість виокремити такі основні позиції:

1) у вирокі детально не ідентифіковано природу збройного конфлікту (відповідно, були аргументи у скаргах щодо того, що дії, які передбачені диспозицією цієї норми, можуть бути вчинені лише під час війни, однак воєнний стан офіційно не визнаний Україною та Радою Безпеки ООН) [21; 22];

2) у вирокі відображено зв'язок із збройним конфліктом, проте, без прив'язки до виділених у Стандартах факторів, які можуть бути враховані у аспекті наявності зв'язку; відмітимо, разом з тим, що у вирокі було формулювання стверджувального характеру, що «При цьому ОСОБА_1 знав про існування воєнного конфлікту і що його протиправні дії стосовно ОСОБА_3, ОСОБА_2 та ОСОБА_4 вчиняються в контексті військових дій, усвідомлював, що полонені знаходяться під захистом норм міжнародного гуманітарного права» [23]; в одному вирокі указано про «вишукуючи стратегічні та тактичні потреби окупаційної армії як частину військових операцій» [24];

3) є посилення на норми МГП для розкриття об'єктивної сторони порушення законів та звичаїв війни;

4) зв'язок зі збройним конфліктом у вирокі впливає з: характеру діяльності засудженого (приналежність до незаконних збройних формувань (форма, зброя, завдання тощо), роль у цьому формуванні, фактично виконувани обов'язки); заборона діяння нормами МГП; приналежність потерпілих до цивільного населення та неучасть у збройних зіткненнях; приналежність потерпілих-полонених до ЗСУ; місце утримання потерпілих, яких було примушено до праці, та характер здійснюваної ними примусової праці («саме будівництво захисних стін навколо огорожі об'єктів дислокації не передбаченого законом збройного формування, з мішків з піском, побутового облаштування цих територій, прибирання ідальні, казарми та санітарних приміщень, приготування їжі для учасників не передбаченого законом збройного формування, заготівлі дров для опалення приміщень, ремонт транспортних засобів та військової техніки») [25];

5) джерелами доказів, з яких найбільше вбачається зв'язок зі збройним конфліктом, є: показання обвинуваченого («йому повідомили, що основні сили незаконного збройного формування групуються в приміщенні УБОЗу. По приходу туди його піддали ретельній співбесіді, з'ясували, чи не шпигун він. Після цього він увійшов до складу підрозділу «Комунікація», який називали «К». Працюючи в цьому відділі він створив сайт, який працював лише локально, інформація з нього не потрапляла в мережу Інтернет. Сайт він наповнював інформацією про обстріли м. Горлівка. Також він знімав різні сюжети, допити полонених; займався виготовленням та розповсюдженням агітаційних листівок, в яких всім бажаним пропонував вступити в лави народного ополчення. Лише одного разу він здійснював конвоювання полонених. Під час конвоювання ніякої сили або примусу до полонених не застосовував») [23]; показання потерпілих; показання свідків; протоколи слідчих експериментів (зокрема, стосовно місцевості); протоколи огляду відеозаписів; протоколи пред'явлення для впізнання.

Специфіка методології розслідування воєнних злочинів, які вчиняються в умовах збройного конфлікту полягає у застосуванні колективного (бригадного) методу розслідування, розслідування по «гарячих слідах» та спеціальних порядках слідчих (розшукових) дій в умовах збройного конфлікту. Це стосується як традиційних слідчих (розшукових) дій (допита, обшуку, огляду місця події та ін.), так і нових для криміналістики прийомів, які знайшли широке практичне застосування саме у місцях збройного конфлікту (наприклад, допит військових, огляд місць масових поховань, аналіз радіопередач та ін.) [26, р. 684].

Важливі контекстуальні обставини у воєнних злочинах, вчинених військовими рф з лютого 2022 року встановлено завдяки отриманню інформації з відкритих джерел, супутникових знімків, радіоперехоплень, відеозаписів з камер очевидців, а також камер, які були розташовані на місцевості, де вчинялися злочини.

Встановлення контекстуальних обставин має враховуватися при організації та проведенні слідчих (розшукових) дій. У першу чергу, необхідно звернути увагу на предмет допитів. Під час збройного конфлікту слідчі повинні провести зазначену слідчу (розшукову) дію найбільш компетентно, повно та вичерпно, використовуючи контрольні та розгорнуті питання, які створюють можливість не тільки отримати детальні показання, але й здійснити їх перевірку при співставленні з іншими обставинами кримінального провадження. Крім того, використання слідчими

єдиної стандартної програми допиту допомагає, раціонально використовуючи час, скласти індивідуальний план допиту з урахуванням конкретної слідчої ситуації на різних етапах розслідування [27, р. 85–86]. Слід зауважити, що на сьогоднішній день Тренінговим центром прокурорів України розроблені пам'ятки щодо проведення допиту потерпілих і свідків за фактами кримінальних правопорушень вчинених в умовах збройного конфлікту. У них міститься детальний перелік питань, які доцільно ставити цим суб'єктам провадження, а також надаються рекомендації з організації та проведення допитів. Такі питання також можна умовно поділити на ті, які характеризують безпосередньо вчинення злочину та ті, які контекстуально вказують на зв'язок його елементів зі збройним конфліктом для правильної кваліфікації, а також планування розслідування та доказування.

Окрема увага має приділятися встановленню контекстуальних обставин, у випадку надходження в умовах збройного конфлікту заяв про безвісне зникнення людини. Під час допиту свідків у таких категоріях провадження обставини зникнення особи, її приналежність до збройних сил, військових формувань, зв'язки з ними, перебування на певній території таких сил та ін. повинні бути встановлені та детально описані.

Висновки. Отже, слід констатувати наявність спеціального предмету доказування у категоріях проваджень щодо воєнних злочинів, специфіка якого обумовлена, по-перше, особливостями кваліфікації, яка є нестандартною, з урахуванням побудови ст. 438 КК України, яка відсилає до норм міжнародних договорів та включає широке коло діянь, які можуть бути віднесені до воєнних злочинів виключно за доведеності контекстуальних обставин. По-друге, необхідність встановлення контекстуальних обставин кримінального правопорушення, які знаходяться у причинно-наслідковому зв'язку з іншими елементами предмету доказування, впливає на особливості здійснення самого доказування. Зокрема, перелік питань, які мають ставитися під час допитів, речі і документи, які мають вилучатися під час огляду, обшуку, особливості проведення огляду та слідчого експерименту, який проводиться на місцевості, отримання інформації з відкритих джерел та ін.

Перспективними для подальших наукових розвідок вбачаються питання, пов'язані зі специфікою проведення слідчих (розшукових) дій при розслідуванні воєнних злочинів в умовах збройного конфлікту, співвідношення стандартів доказування у кримінальному процесі України та МКС, особливостей кваліфікації воєнних злочинів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Злочини вчинені в період повномасштабного вторгнення рф. URL: <https://www.gp.gov.ua>
2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 10-те вид., переробл. та допов. Київ : ВД «Дакор», 2018. 1360 с.
3. Репецький В. М., Лисик В. М. Поняття та ознаки воєнних злочинів. URL: https://intrel.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/09/atp_2009_1_15.pdf – С. 120–125.
4. Коваль Д. О., Авраменко Р. А. Воєнні злочини. Особливості розслідування міжнародних злочинів, скоєних в контексті збройного конфлікту на Донбасі. Київ : ГО Truth Hounds; Одеса : Фенікс, 2019. 36 с.
5. Михайленко В. Воєнні злочини в міжнародному праві. Базове дослідження із застосування правосуддя перехідного періоду в Україні : монографія / за заг. ред. А. П. Буценка, М. М. Гнатівського. – К. : «РУМЕС», 2017. С. 186–230.
6. Пилипенко В. П. Воєнні злочини в статутах міжнародних кримінальних трибуналів та Римському Статуті Міжнародного кримінального суду. *Право.ua*. 2020. № 2. С. 5–10. URL: <http://pravo.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/2020/10/5-Pylypenko.pdf>
7. Тетерятник Г. К. Кримінальне провадження в умовах надзвичайних правових режимів: теоретико-методологічні та праксеологічні основи: монографія. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. 500 с.
8. Базов В. П. Кримінальна відповідальність за порушення законів та звичаїв війни (аналіз складу злочину) : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2008. 222 с.
9. Миронюк В. О. Кримінальна відповідальність за порушення законів та звичаїв війни : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Дніпропетровськ, 2008. 218 с.
10. Elements of Crimes. URL: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/Publications/Elements-of-Crimes.pdf>
11. Принцип комплементарності: стандарти міжнародного правосуддя в Україні: звіт, підготований ULAG. 94 с.
12. Basic Investigative Standards for International Crimes. August 2019. URL: <https://globalrightscompliance.com/wp-content/uploads/2022/03/Basic-Investigative-Standards-for-International-Crimes-Hardcopy.pdf> – 279 p.
13. Основні стандарти розслідування для співробітників служб оперативного реагування при розслідуванні міжнародних злочинів. Червень 2016. 70 с. URL: https://mart-ngo.org.ua/wp-content/uploads/2019/04/2016-09-15-10_08_06-1.pdf

14. Лукашкіна Т. В. Предмет доказування в кримінальному провадженні. *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку держави та права в умовах євроінтеграції* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (20 травня 2016 р., м. Одеса): у 2 т. Т. 2. – Одеса : Юридична література, 2016. – С. 297–299.
15. Степаненко А. С. Стандарт доказування «поза розумним сумнівом» у кримінальному провадженні : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2017. 234 с.
16. Вапнярчук В. В. Теорія і практика кримінального процесуального доказування : монографія. Х. : Юрайт, 2017. 408 с.
17. Тетерятник Г. К. Значення контекстуальних обставин як елементів складу злочину при розслідуванні окремих категорій злочинів. *Права людини – пріоритет сучасної держави* : Всеукраїнська науково-практична Інтернет-конференція, 10 грудня 2020 року, м. Одеса : збірник матеріалів конференції. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. С. 245–249.
18. Яворський В. Справа російського військового Шишимаріна: на які проблеми судочинства та розслідування вказав процес. URL: <https://zmina.info/columns/sprava-rosijskogo-vijskovogo-shyshumarina-dyvni-rechi-yaki-pokazaly-problemy-z-sudom-ta-rozsliduvanyam/>
19. Вирок Солом'янського районного суду м. Києва від 23 травня 2022 року, справа № 760/5257/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104432094>
20. Вирок Котелевського районного суду Полтавської області від 31 травня 2022 року, справа № 535/244/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104531363>
21. Ухвала Луганського апеляційного суду від 05.10.2020, справа № 415/2182/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92065176>
22. Ухвала ККС ВС від 03.02.2022, справа № 415/2182/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103466917>
23. Вирок Слов'янського міськрайонного суду Донецької області від 15.12.2021, справа № 243/6186/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101948384>
24. Вирок Лисичанського міського суду Луганської області від 18.05.2020, справ № 415/2182/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89984664>
25. Вирок Лисичанського міського суду Луганської області від 28.09.2021, справа № 415/4570/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99929812>
26. Kononenko Nataliia, Patskan Valeriy Hromova, Maryna, Utkina Halyna, Mykhailo Serebro. International guidelines for managing investigation and collection of evidence of war crimes. *Cuestiones Politicas*. 2021. № 72 (vol. 39). P. 670–689.
27. Tataryn Ihor, Komissarchuk Yuliia, Dmytryk Yurii, Maistrenko Mariia, Rymarchuk Olha. Features of detection and obtaining evidence of war crimes committed in the context of international armed conflict. *Cuestiones Politicas*. 2021. № 69 (vol. 39). P. 74–90.